

Ş.S. FƏTULLAYEV-FİQAROVUN ÖMÜR YOLLARI

Professor Ş.S.Fətullayev-Fiqarovu xarakterizə edərkən, hər şeydən əvvəl onun maraq dairəsini və istedadının çoxsahəliliyini qeyd etmək lazımdır. Qeyri-standart təfəkkürə malik olan istedadlı alim, zərif manerləri qiymətləndirir, gözəllik vurğunudur, dünyanı iti gözlə müşahidə edir. Həmkarlarından yüksək etika və geniş ümummədəni dünyagörüşünü tələb edir, elmi memarlıq məktəbinin banisidir. Onu memarlığının canlı klassiki adlandırırlar. Memarlıq onun üçün hər şeydən əvvəl, estetik idealın təcəssüm vasitələrindən biridir.

Şamil Fətullayev-Fiqarovun adı, tədqiqatçıların diqqətini qətiyyənlə cəlb etməyən, özünün üslub istiqamətlərinin eklektik və üslubluğu ilə az məzmunlu, eləcə də maraqsız sayılan kapitalizm dövrü memarlığının və şəhərsalma tarixinin öyrənilməsi ilə bağlıdır. Bu memarlıq əsrini, şəhərin böyük ərazilərini meydanlarla, yaşıllıqlarla, bağlarla, bulvarlarla və ən əsası, memarlıq baxımından əsrarəngiz monumental, yaşayış evlərini, ictimai və inzibati tikililəri lazımınca dəyərləndirməyən tədqiqatçılar bütöv bir dövrün, yəni XIX əsrin sonu XX əsrin əvvəllərinin memarlığı və şəhərsalmasının əhəmiyyətini nəzərdən qaçırmışlar. Tədqiqatçı alim, Azərbaycanda və Yaxın Şərqdə ilk dəfə olaraq bu dövrün memarlığı və şəhərsalmasını öyrənməklə məşğul olmağa başlamışdır.

Xəzər dənizinin sahilində yerləşən iki böyük şəhər - Dərbənd və Bakı alimin təşəkkülünə əhəmiyyətli təsir göstərmiş, mənəvi və moral-etik baxımdan dəstəkləmişlər. Dərbənd professor Şamil Fətullayev-Fiqarovun əcdadlarının vətənidir, onların qəbirləri XV əsrdən bu torpaqlardadır, ilk əcdadları Dərbəndin Şirvanşahlar sülaləsinin yaşidləridir.

Bakı şəhərində, zövqlə inşa olunmuş əzəmətli binaların əhatəsində dünyaya göz açan Şamil Fətullayevin diqqətini Bakının əhəngdaşından ustalıqla hazırlanmış üslubların, forma və motivlərin rəngarəng kompozisiyaları cəlb etməyə bilməzdi.

Şamil Fətullayev-Fiqarov aydın dərk edirdi ki, araşdırılan dövr memarlıqda yeni hadisə deyil, lakin memarlıq problemlərinə fərqli yanaşma tələb

edən sosial-iqtisadi dəyişikliklərin, tikinti texnikası və inşaat materiallarının inkişafı, bir növ, yeni memarlıq vəzifələrinin həllini tələb edirdi.

Ş.S.Fətullayev-Fiqarovun kapitalizm dövrünün memarlıq və şəhərsalmasına marağı bununla məhdudlaşmır. Bu maraq həmişə geniş problemlər dairəsini əhatə edir. Onu Qafqaz Albaniyasının abidələri maraqlandırır. Şamil Fətullayev həmin abidələri böyük həvəslə ölçmüş, sonra isə İranda Qacarlar dövrü (XIX-XX əsrlər) abidələri ilə ciddi məşğul olmuş, və bu mövzuya həsr olunmuş kitabını 2000-ci ildə Tehranda ingilis, fars dillərində nəşr etdirmişdir. Böyük tədqiqatçılıq istedadına malik olan Şamil Fətullayevin diqqətini Əhəmənilərin və Sasanilərin tutumlu plastik traktovkalı monumental memarlığı cəlb etmişdir.

Ş.S.Fətullayev-Fiqarov özünün memarlıq və şəhərsalma tarixi ilə bağlı monoqrafiyalarında binaların planlaşma strukturu həllinin tipoloji təsnifatı metodunu çox dəqiq müəyyənləşdirmişdir. Bu metod indi aspirantların və doktorantların işlərində geniş istifadə olunur.

Azərbaycan şəhərlərinin planlaşdırılmasının təhlili göstərdi ki, onların salınmasının əsasını XIX əsrin sonu - XX əsrin əvvəllərində tikilmiş binalar təşkil edir və bu şərt tarixi məhəllələrin rekonstruksiyası zamanı vadar edir ki, memarlıq irsinə böyük diqqət yetirilsin, çünki o dövrün tikililəri şəhərsalma sənətinin abidələridir, milli memarlığın dəyərli əsərləridir. Bütövlükdə o dövrün memarlığı və şəhərsalmasının lazımınca dəyərləndirilməməsi onların Azərbaycan memarlığı tarixində əhəmiyyətini açmağa biləcək fundamental tədqiqat əsərlərinin yoxluğu üzündən dərinləşirdi.

Azərbaycan memarlığının inkişafının ümumi mənzərəsinin yaradılması üçün müxtəlif materialların öyrənilməsi, tədqiqi və sistemləşdirilməsi, tədqiqatın tənqidi təhlili zəminində elmi nəticənin çıxarılması və əsaslandırılması tələb olunurdu. Memarlığın əsas tip bina və tikililərinin inkişafının analizi inqilabdan əvvəlki dövrün memarlığının üslub xüsusiyyətlərinin bədii istiqamətlərini aşkar etməyə imkan vermişdir.

Milli memarlıq əsərlərinin tədqiqi, ölçülməsi və öyrənilməsi XIX əsrdə ölkənin inkişafının tarixi xüsusiyyətlərindən asılı olaraq - yerli və Avropa memarlıq məktəblərinin toqquşduğu Azərbaycanda baş verən memarlıq təzahürlərinin özünəməxsus mahiyyətini müəyyənləşdirməyə imkan vermişdir. Binaların və tikililərin sistemləşdirilməsi, tiplərinin təsnifi və təhlili prosesində o dövrün daha xarakterik əsərləri seçilmişdir. Bunların arasında yaşayış, ictimai, sənaye və nəqliyyat tikililəri vardır.

Professor Ş.S.Fətullayev-Fiqarovun memarlıq nəzəriyyəsinə olan daimi dərin marağı canlı həyatı qavraması ilə, onun gözəlliyini başa düşmək və kağız üzərində əks etdirmək cəhdləri ilə uzlaşır. Müstəsna şəkildə koloritli yaradıcı xadim olan Şamil müəllim, dəfələrlə öz nəslinin tipik modelini, yaratdığı əsərlərlə tamamlamışdır. Çoxsaylı monoqrafiyalar müəllifi Ş.S.Fətullayev-Fiqarovun yaradıcılığının inkişafı beynəlxalq və milli memarlıq irsinin öyrənilməsilə keçir.

Ş.S.Fətullayev-Fiqarov incə və zərif maneranın dəyərləndiricisidir, estetikdir, dünyanı, aləmi iti nəzərləri ilə süzür, həmkarlarından yüksək etiklik və geniş ümummədəni dünyagörüşlük tələb edir.

Azərbaycan MEA Memarlıq və İncəsənət İnstitutunda işləyən professor Ş.S.Fətullayev-Fiqarov yüksək ixtisaslı elmi kadrlar hazırlayır. Azərbaycan MEA Memarlıq və İncəsənət İnstitutunun aspiranturası ölkəmizdə yüksək ixtisaslı ali memar kadrlarının hazırlanılması tarixində müstəsna və unikal yer tutur.

Professor Ş.S.Fətullayev-Fiqarovun rəhbərliyi altında aspirantlara materialları, ədəbiyyatı təhlil etmək, onlardan istifadə etmək bacarığı, geniş düşünmək, dinləyicilərdə, qarşılarında mürəkkəb kompleks sosial, funksional-texniki və bədii problemlərin durduğu peşəkar memarlara lazım olduğu qədər inkişaf etdirilməyə müqabil dərəcədə elmi tədqiqatlar aparmaq tələq edilir.

Qədim memarlıq peşəsi çox əsrlər ərzində formalaşmış, təşəkkül tapmışdır. Onun görkəmi dəyişmiş, mükəmməlləşərək təkmilləşmiş, bəşər cəmiyyətinin maraqlarına cavab vermişdir. Hər bir tarixi mərhələdə sosial inkişafın, elmi və texniki biliklərin səviyyəsi ilə, həyatın ictimai və sinfi mahiyyətinin özü ilə, onların tarixi keçmişlərində ideoloji baxışlarla müəyyənləşən memarlıq sənətinin təşəkkülü və inkişafının xarakterik xüsusiyyətləri təzahür edirdi.

İncəsənətin bütün digər sahələrində olduğu kimi, memarlığın da təşəkkülü və təkmilləşməsində ustad memarın şəxsiyyəti də az rol oynamır. Memarlıq tarixi memarlığın inkişafına böyük elmi yaradıcılıq töhfəsi vermiş bir çox bacarıqlı memarların və memar alimlərin adlarını bu günümüzədək saxlamışdır.

Azərbaycanın və Yaxın Şərq bölgəsinin memarlıq və şəhərsalma tarixinin konsepsiyası professor Ş.S.Fətullayev-Fiqarovun yaratdığı elmi məktəb tərəfindən, onun aspirantları və doktorantlarının dissertasiya mövzuları, monoqrafiyaları və tədqiqatları ilə təsdiqlənir. Xarici memarlıq və şəhərsalma tarixi sahəsindəki yarıməsrlərdən artıq təcrübə və biliklər çox əhəmiyyətlidir. Yüksək istedad sahibi olan professor Şamil Fətullayev-Fiqarov memarlığın bu sahələrinə böyük töhfə vermişdir, müasir memarlıq elmi qarşısında onun rolu və əhəmiyyəti mübahisəsiz və şəksizdir.

Şamil Fətullayev-Fiqarov təkcə bizim ölkədə deyil, eləcə də xaricdə (Rusiya, Rumıniya, Polşa, Finlandiya, İsveçrə, Türkiyə, İran, Orta Asiya, Hollandiya, Norveç, Tunis, İordaniya) tanınmış, görkəmli alimdir.

Məhz bütün bu yüksək, əvəzedilməz xidmətləri yaşatmaq və həmçinin gələcək nəsllə çatdırmaq üçün mən də öz üzərimə düşən vəzifəni yerinə yetirərək, memarlıq tarixinə bir-birindən dəyərli “xəzinə” bəxş edən dahi ustad haqqında 2010-cu ildə “Ş.S.Fətullayev-Fiqarovun həyatında memarlıq” kitabını ərsəyə gətirdim və Şamil müəllimin Beynəlxalq aləmdə tanınması üçün onu 3 dildə oxucu auditoriyasına təqdim etdim.

4 fəsildən ibarət olan kitab:

I fəsil - Memar Şamil Fətullayev-Fiqarovun təşəkkül illəri ;

II fəsil - Monoqrafiyalar və memarlıq rəsmləri Azərbaycan şəhərlərinin tikintisində binaların əsas tipləri ;

III fəsil - Professor Şamil Fətullayev-Fiqarovun Beynəlxalq Koqreslərdə, Konfranslarda, Simpoziumlarda iştirakı;

IV fəsil - Azərbaycanın və Yaxın və Orta Şərq ölkələrinin memarlıq tarixində Şamil Fətullayev-Fiqarovun memarlıq fəaliyyətinin rolu və əhəmiyyəti.

Kitaba həmçinin Şamil Fətullayev-Fiqarovun rəsmləri, onun təltif olunmuş diplom və fərmanlar, eləcə də respublikamız üçün cox dəyərli və əvəzedilməz hesab olunan kitabları haqqında məlumat yer almaqdadır.

ƏDƏBİYYAT

1. Sevinc Tangudur. Şamil Fətullayev-Fiqarovun həyatında memarlıq. 2010. Ege Basım/İstanbul.

Açar sözlər: Şamil Fətullayev-Fiqarov, XIX-XX əsr memarlığı və şəhərsalması, kapitalizm dövrü.

Севиндж Тангудур (Азербайджан)

Жизненные пути Ш.С.Фатуллаева-Фигарова

Имя Шамиля Фатуллаева-Фигарова связано с изучением архитектуры и градостроительства эпохи капитализма, которое совершенно не привлекало внимания исследователей, считавших мало содержательной и неинтересной, со своими стилистическими направлениями эклектики и стилизаторства. Недооценивая данную архитектурную

эпоху, застройку, занявшую обширные городские территории, с площадями, зелеными насаждениями, скверами, бульварами, и главное архитектурно выдержанными зданиями, жилыми домами, общественными и административными постройками, исследователи упустили из виду значимость архитектуры и градостроительства масштабного периода, т.е. XIX – начала XX веков.

Ключевые слова: Шамиль Фатуллаев-Фигаров, градостроительство и архитектура XIX-XX века, эпоха капитализма.

Sevinj Tangudur (Azerbaijan)

Ways of life- Sh.S.Fatullaev-Figarov

Shamil Fatullayev-Figarov's name is connected with the study of the epoch of capitalism which didn't attract the researchers' attention who considered it to be not interesting with its stylistic directions of eclecticism and stylization. Underestimating this architectural age, buildings occupying vast town territories with squares, green plantations, public gardens, boulevards and chiefly architectural buildings, dwelling houses, public and administrative erections, the researchers failed to take into consideration the significance of architecture and town-planning of this period, i.e. the XIX – early XX centuries.

Keywords: Shamil Fatullayev-Figarov, architecture and town-planning XIX-XX century, period of capitalism